

Nové nálezy spon z doby římské ze Všeclap, okr. Nymburk, a mikroregion povodí potoka Klobuše a dolní Mrliny v době římské

Zdeněk Beneš – Luděk Kos

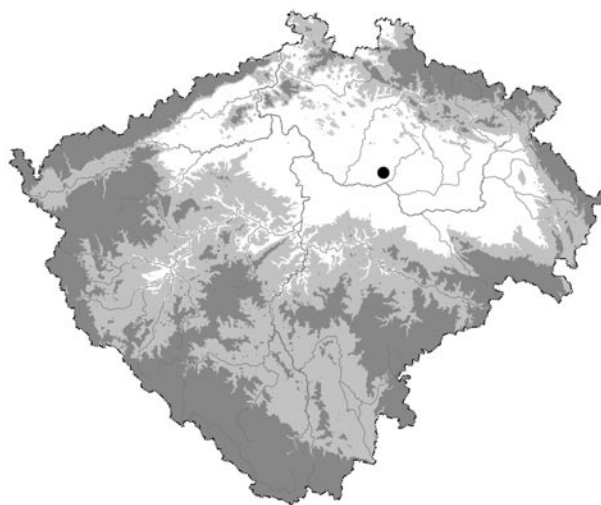
ÚVOD

Pozitivní archeologické akce v prostoru blízkém severnímu okraji Nymburka mají v posledních letech jednoznačně progresivní tendenci a překvapují šíří spektra přítomných komponent. Několik kilometrů severně od dnešního města představuje z mnoha důvodů kvalitní zázemí pro prostor dnešního Nymburka, jehož pozice na relativně výrazném návrší nad ústím Mrliny do Labe, zároveň pak v prostoru výrazného zúžení nivy Labe, předurčovala jej v řadě období pravěku i středověku nést různě velkou množinu aspektů centrality.

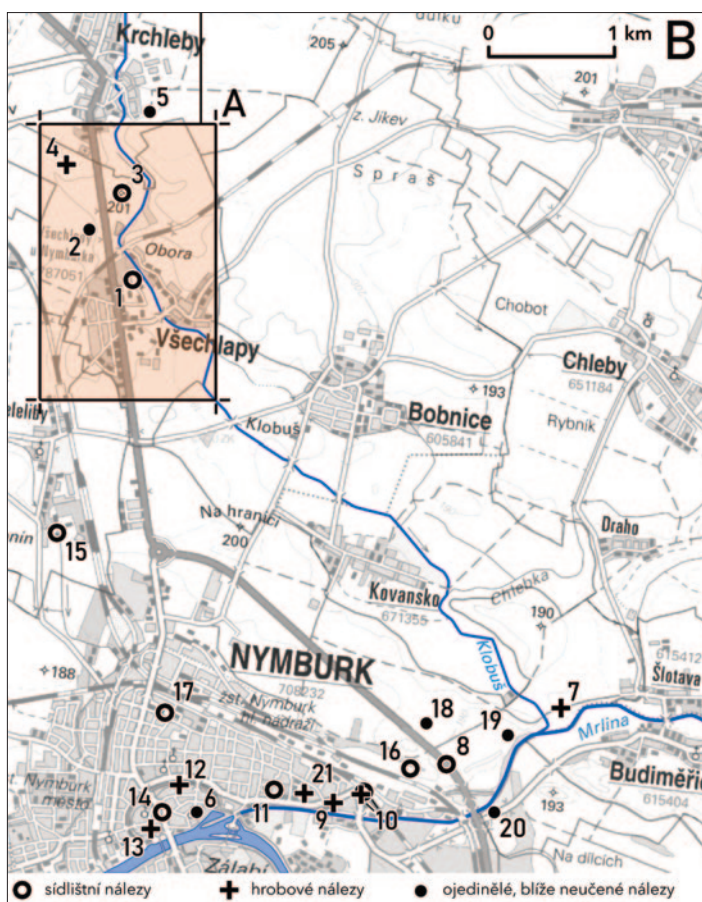
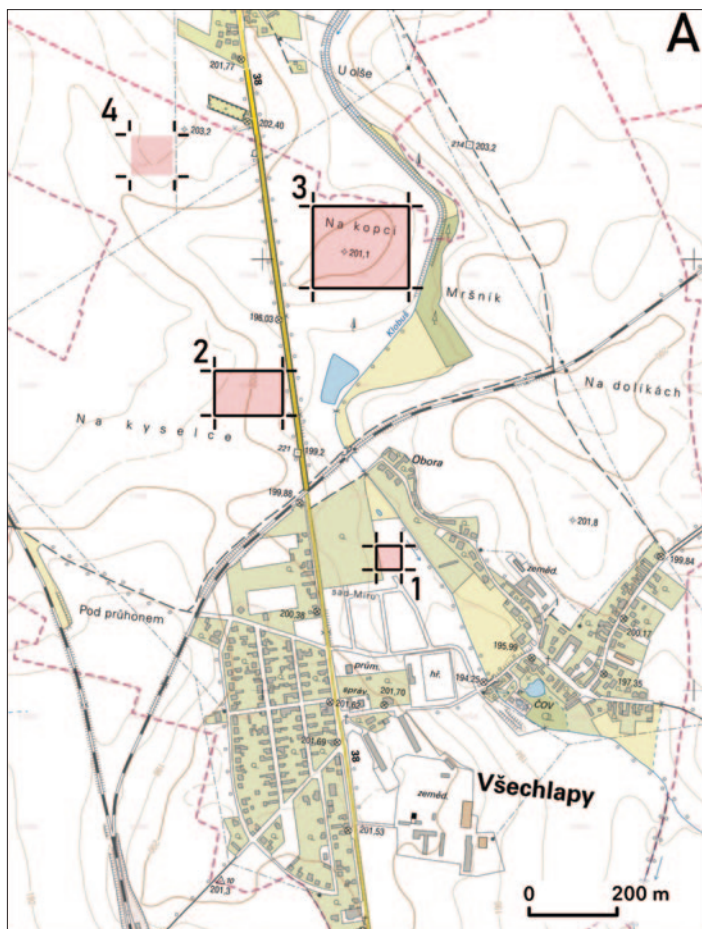
Ve Všeclapech, jako první sousední obci ve sledovaném směru (k. ú. Všeclapy u Nymburka, okr. Nymburk; *obr. 1*) se na obohacení moderního nálezového fondu podílely záchranné výzkumy v čele s aktivitami během nové výstavby infrastruktury pro rodinné domy v lokalitě Sad (*Kos 2017*), svůj podíl mají však i výzkumy badatelského charakteru, ať již větší terénní akce (poloha Na kyselce, *Křišťuf et al. 2018*) či individuální drobné prospekční sběry, např. v poloze Na kyselce (*Kos 2013*) či v poloze Na kopci. Červenou nit pojící všechny uvedené bez výjimky široce polykulturní lokality tvoří nálezy doby římské, které na žádné z lokalit nestojí svojí četností v první řadě, o to naléhavěji vyvstává při jejich prezentaci potřeba jejich mapování v rámci celého katastru či mikroregionu. Následující zpráva představí tři nové důležité nálezy uvedeného období a skrze tyto nálezy přiblíží jejich základní kontext.

Nepříliš vzdálené archeologické lokality, z nichž byly nálezy získány, sdílí spolu, jakož i se svým okolím, lokální přírodovědný kontext. Mírně zvlněný terén bez výraznějších krajinných předělů je tvořen v základu rozsáhlými plochami svrchně křídových slínovců s polohami či konkrécemi vápenců, plošně dotvářenými kvarténními eolickými sedimenty (především sprašemi). Ty byly v prostoru dnešních Všeclap formovány dále drobnou vodotečí Klobuš, která přitéká od severu a v prostoru Všeclap se mírně stáčí k jihovýchodu. Zvolna meandrující vodoteč k sobě ze západní i východní strany stahuje prostorově nevýrazné erozní rýhy vyplněné deluviofluviálním sedimentem, některé jsou i dnes promítnuty do povrchového reliéfu, jiné byly při vhodných příležitostech pozorovány až po skrývce nadloží. Západní břeh vodoteče je pozvolný a terén stoupá zvolna až k dnešní silnici; břeh východní je o něco strmější, místy proto tvořený deluviálními sedimenty. Uvedené geologické podmínky jsou základem vysoce kvalitních půd, černozemí i černic.

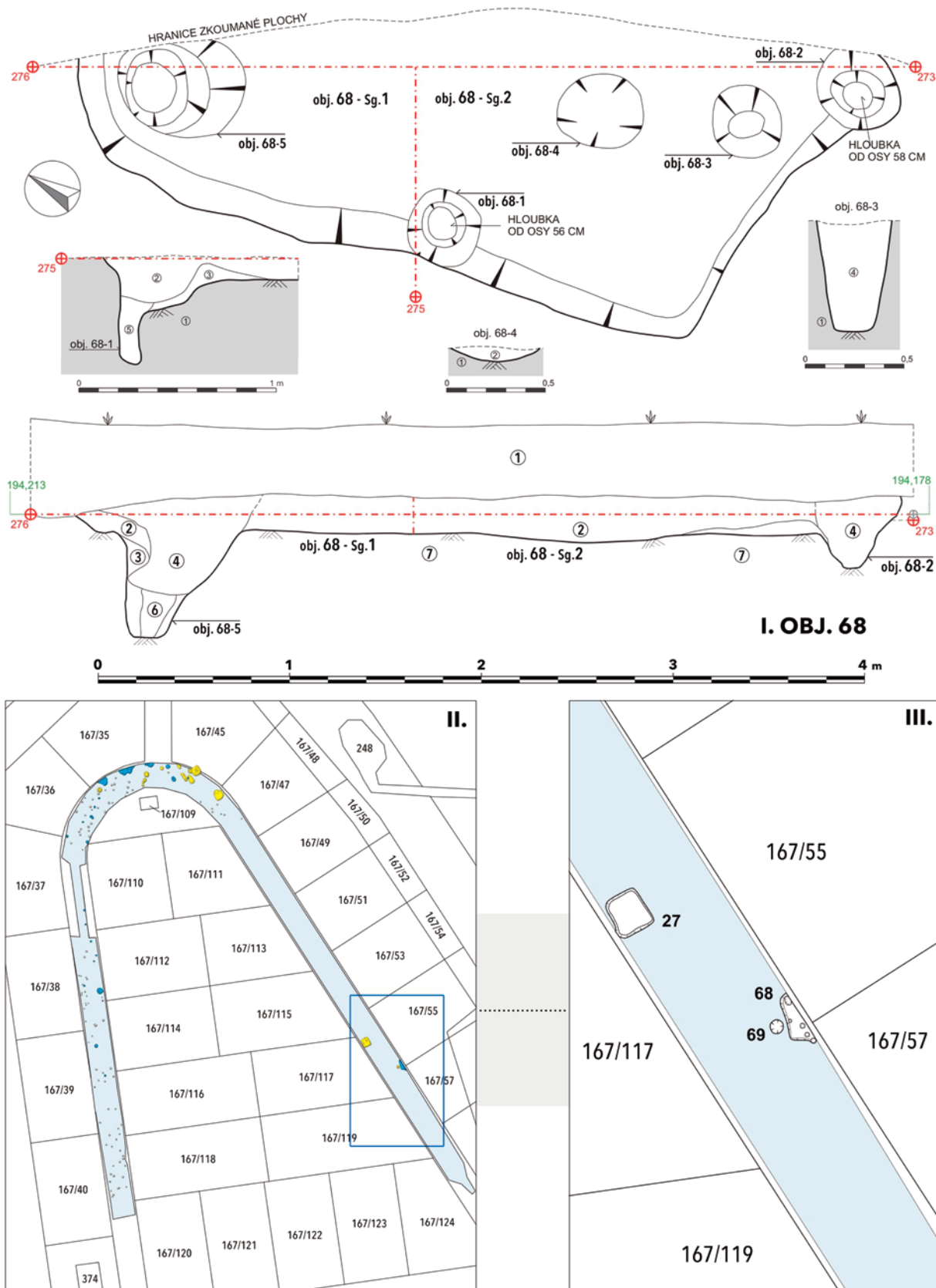
Nálezy doby římské byly sledovány během tří archeologických akcí provedených v tomto prostoru. V prvním případě byla pozornost zaměřena do polohy Sad (někdejší zrušený Sad Míru), do svažitého prostoru mezi silnicí I/38 a vodotečí Klobuš (*obr. 2:1*). Rušený ovocný sad zde byl ve dvou etapách využit k realizaci nové lokality rodinných domů v letech 2011 a 2016. S ohledem na rostoucí

Obr. 1. Všeclapy u Nymburka. Poloha lokality na mapě Čech.

Obr. 2. Nálezy doby římské v Nymburce a v povodí potoka Klobuš (pozn. mapovány podle archeologických akcí; A i B číslování jednotné). **A** – Všechlapy u Nymburka, okr. Nymburk (výřez); **B** – širší situace. 1 – Všechlapy, pol. Sad, etapa II.; 2 – Všechlapy, pol. Na kyselce; 3 – Všechlapy, pol. Na kopci; 4 – Všechlapy, pol. Vlčí důl (někdy jako Na včelím dole); 5 – Krchleby, pol. Na Husově; 6 – Nymburk, ul. Na Příkopě, před čp. 61; 7 – Šlotava, pol. Úpad; 8 – Nymburk, pol. Velká kopa (silnice I/38, obchvat Nymburka); 9 – Nymburk, ul. Poděbradská, pol. U mydlárny (objekt dnes parc. č. 823/1 a 823/3); 10 – Nymburk, pol. U sv. Vojtěcha (více akcí/nálezů); 11 – Nymburk, pol. U cukrovaru (více akcí/nálezů); 12 – Nymburk, vodárna; 13 – Nymburk, klášter; 14 – Nymburk, nám. Přemyslovců, dům čp. 15; 15 – Nymburk, dvůr Zdonín; 16 – Nymburk, rozřadovací nádraží (více akcí/nálezů; lokalita na mapě stabilního katastru především na parc. č. 313; nově parc. č. 1748/23); 17 – Nymburk, stavba Úřadu práce mezi ul. Dělnická a Zámečnická (parc. č. 4433); 18 – Nymburk, pol. Na kopách (nebo Velká Kopa); 19 – Nymburk, SV okraj katastru; 20 – Budiměřice, břeh Mrliny; 21 – Nymburk, pol. U plynárnny.

Obr. 3. Všechlapy u Nymburka, poloha Sad, etapa II. Výzkum 2016 a nález obj. 68 z doby římské. I – plán obj. 68 a kulových/sloupových jam v jeho půdorysu; II – plán výzkumu, parc. č. 167/19; III – poloha obj. 68 při hranici parcel č. 167/19, 167/55 a 167/57.

hustotu stop osídlení v severní části lokality byla z hlediska nálezů úspěšnější druhá etapa, která přinesla na 138 objektů. Mírně odloučen od ostatních (chronologicky nesouvisejících) odkrytých objektů sezony 2016 na parcele č. 167/19 (při parcelách 167/55 a 167/57) byl rozkrýván obj. 68 (obr. 3) se sestavou relevantních sloupových jam, identifikovaný jako zahloubená chata z doby římské. Z báze jedné z těchto jam (kontext 68-1) pochází první bronzová spona (obr. 4:1).

Ne více než 300 m severozápadně od lokality Sad, západně od silnice I/38 se nachází poloha Na kyselce (obr. 2:2) s důležitou lokalitou, postupně rozkrývanou v minulých deseti letech. Jejím jádrem je dvojitě ohrazení, nově přesvědčivě řazené do kultury řívnáčské (*Křišťuf–Turek a kol. 2019, 277*); zároveň však s dalšími komponentami, mezi nimiž nově nechybí doba římská. Prospekční sběr L. Jeřábka v místě největší koncentrace sběrových nálezů severně od areálu (poloha *Kos 2013, 379, obr. 2:B*) přinesl mj. fragment germánské spony (obr. 4:3).

Posledním zájmovým bodem je poloha Na kopci (obr. 2:3), velmi mírně návrší obtékané z východu rozmáchlým meandrem potoka Klobuše. Nad rámeček prospekčního sběru jde o dosud neznámou lokalitu, první zpráva o ní pochází nicméně již ze 70. let 20. století, kdy zde byl identifikován keramický náleží starší doby římské, spolu s nálezy strusky.¹ Soubor získaný prospekcí L. Jeřábka v roce 2016 představuje širokou paletu archeologických kultur, s významným podílem doby římské. Mimo jiné se mezi nálezy nachází také povrchový náleží třetí bronzové spony sledované tímto příspěvkem (obr. 4:2).

Popis nálezů spon:

1. Všechny, poloha Sad. Téměř v úplnosti dochovaná provinciální šarnýrová spona, silně však deformovaná – zadní část (patka) je stlačena směrem k hlavici. Nedochována je jehla s osičkou šarnýru, patrně mechanicky vypáčenou ze svinutého plechu na spodní hraně hlavice. Hlavice je tvořena nezdobeným obdélným štítkem s horizontální římsou na spodní i svrchní hraně. Spona pak přechází v obloukovitý lučík, jež je tvořený dvěma paralelními plochými žebry, jež jsou spojeny celkem 4 příčkami, ve středu kulovitě utvářenými, po bocích zúženými a vloženými do kruhových otvorů v žebrech tvořících lučík. Patka spony je plná a za spojenými žebry lučíku začíná malým obdélným štítkem, utvářeným obdobně jako hlavice spony. Za ním následuje ploché pole ukončené odsazením a zúžením směrem k ozdobné kuličce opatřené na bázi úzkým límcem. Zachycovač je plný, s poškozeným lůžkem jehly. Ddoch 30 mm, Šmax 13 mm, Vmax 29 mm, váha 8,0 g. Slitina mědi. *Obr. 4:1.*

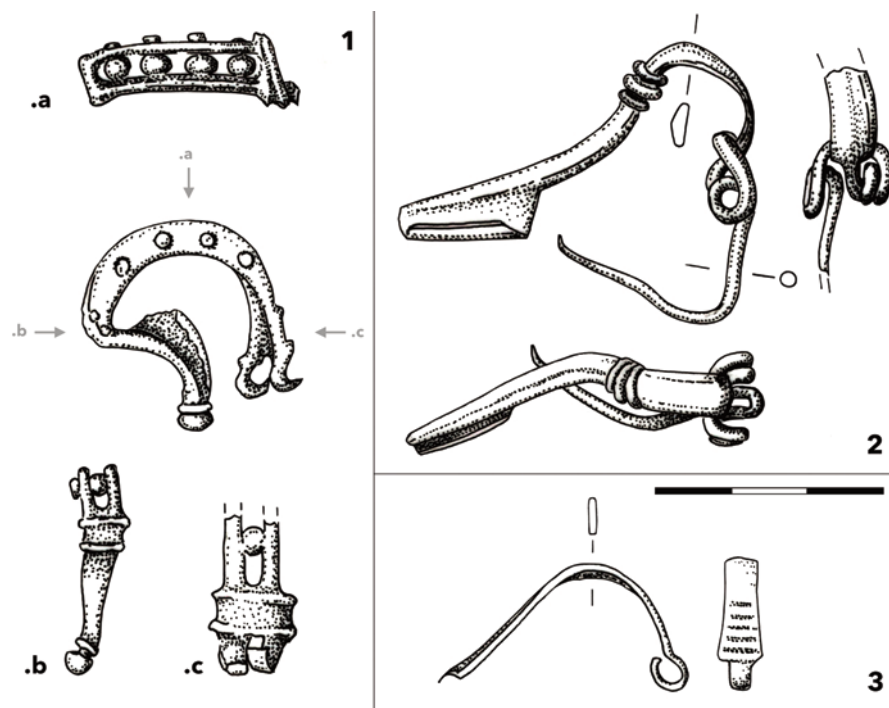
2. Všechny, poloha Na kopci. V úplnosti dochovaná jednodílná spona s prohnutým lučíkem typu Kostrzewski N-b. Spona je mírně deformována bočním prohnutím těla a několikanásobným ohnutím jehly, která však zůstala intaktní. Lučík je ve vysoko vyklenuté přední části mírně rozšířený, spíše plochý, v řezu s neznatelně střechovitým lícem. Na svrchní straně je na bocích zdobena jemnými podélnými rýžkami. Lučík je rozdělen trojdílným, hruběji provedeným uzlíkem a volně přechází v prohnutou zadní část, v řezu rombickou, jež se zvolna zužuje k nezdobené patce. Zachycovač je plný, nezdobený. Vinutí je spodní, jednoduché, se 4 závití. D 46 mm, Šmax 11,5 mm, Vmax 36,5 mm, váha 10,2 g. Slitina mědi. *Obr. 4:2.*

3. Všechny, poloha Na kyselce. Fragment dvojdílné spony blíže neurčitelného typu. Dochován je obdélný páskový lučík, v přední části zúžený a dospodu svinutý v otvor pro osičku vinutí. Nad předním koncem je na lici straně lučíku patrná výzdoba tvořená obdélným polem, při bocích zdobeným drobnou kvadratickou fasetou, jež je ze spodní i svrchní strany oddělena dvojitým příčným žlábkem. Fragment lučíku je odlomen zhruba v místech, kde přechází v patku. Ddoch 31 mm, Šdoch 6 mm, váha 1,9 g. Slitina mědi. *Obr. 4:3.*

ROZBOR NOVÝCH NÁLEZŮ

Nyní tedy již obraťme pozornost k první poloze Sad, kde byla zkoumána část zahloubené chaty z doby římské (objekt 68). V její výplni byla nalezena poněkud deformovaná spona vyrobená ze slitiny mědi, jejíž stav však naštěstí dovoluje bezproblémové určení (obr. 4:1). Již její zavírací mechanismus, řešený pomocí šarnýru, ji odkazuje do oblasti římsko-provinciálních výrobků. Hlavice tvořená obdélným štítkem a patka zakončená kuličkou naznačují její bezprostřední blízkost sponám typu Aucissa, které představují charakteristické spínadlo augustovského až klaudiovského období (např. *Almgren 1923, 109; Ettliger 1973, 93*). Konstrukce lučíku spony ze Všechny je však zcela odlišná – tvoří jej dvě podélná žebra spojená celkem čtyřmi příčkami, mezi žebry lučíku kulovitě zduřelými. Tyto příčky jsou užšími konci provlečeny kruhovými otvory v žebrech lučíku, z levé strany výrazněji přecházejí a jsou snad mírně roztepané. Ze

1 Nепublikovaný náleží, evidovaný ve Státním archeologickém seznamu NPÚ, ID SAS 9493, poř. č. SAS 13-12-21/3.

Obr. 4. Spony z doby římské z nových nálezů na k. ú. Všechlapy u Nymburka. 1 – pol. Sad, obj. 68; 2 – pol. Na kopci, sběr; 3 – pol. Na kyselce, sběr.

strany pravé pak nevyčnívají z hrany lučíku. Listováním příslušné odborné literatury docházíme k závěru, že se jedná o zástupce i na území římských provincií poměrně zřídka zastoupené „mřížkované varianty typu Aucissa“,² rozšířené téměř v celé oblasti, v níž se lze setkat také s klasickými Aucissami, tj. od Britannie, přes Gallii, porýnské provincie až do Podunají (Ettlínger 1973, 95–96; Feugère 1985, 312–324; Riha 1979, 121–122; táž 1994, 108–109; van der Roest 1990, 161). Klasické spony typu Aucissa jsou v Almgrenově třídění klasifikovány jako typ 242, pro „mřížkovanou variantu“ můžeme použít přesnější označení Ettlínger 30/Riha 5.4/Feugère 22d (Ettlínger 1973, 95–96; Riha 1979, 121–122; Feugère 1985, 312–324). Datace této varianty je z velké míry odvislá od chronologie klasických Auciss; zdá se však, že patří spíše mezi její mladší varianty, a kromě obecně největšího rozšíření v 1. polovině 1. století n. l. může patrně vyznívat ještě ve 2. polovině téhož století (Riha 1979, 122; Feugère 1985, 324; Sedlmayer 2009, 43–44). Tento typ spon je možné dále dělit podle počtu žeber (lamel), jimiž je lučík tvořen. Například E. Riha si povšimnula, že exempláře se 3–6 žebrý jsou provedeny jednotně a pečlivě – z čehož vyvozovala jejich původ ve stejných dílnách – zatímco kusy se dvěma žebrý bývají větší a zpracováním heterogenní. Nezdá se však zatím, že by z těchto pozorování bylo možné vyvozovat chronologické či distribuční zákonitosti (Riha 1979, 122). Zevrubnější analýzou distribuce je možné dále vyvodit, že „mřížkované varianty Auciss“ mají oproti klasickým zástupcům těchto spon přeci jenom poněkud odlišnou míru rozšíření. Shledáváme je jistě v Britanii, Gallii i Porýní, směrem na východ však jejich zastoupení slábne. Výjimkou je oblast Dalmatie a jižní Pannonie (Koščević 1980, 17, Taf. II:10,13; Petković 2010, 39–41, T. III:3). Nalezneme je také na Magdalensbergu v Korutansku, jenž představuje ohnisko římského zájmu v augustovském období (Sedlmayer 2009, 286, Taf. 28:584–586). O poměru klasických zástupců Auciss vůči jejich „mřížkované variantě“ vypovídá dobře jejich poměr právě na Magdalensbergu – 63 : 3 (Sedlmayer 2009, 36–44). Na území římské Dacie (Cociş 2004) a bulharské části provincií Moesia inferior a Thracia (Genčeva 2004) se však tato varianta už nevyskytuje.

Odhadovat konkrétní původ spony ze Všechlap jistě není možné – jde o jediný nám známý exemplář této varianty typu Aucissa v barbariku severně Dunaje –, je však třeba ji nahlížet na pozadí nálezů klasických spon typu Aucissa. Aktuálně je z Čech známo celkem 11 kusů spony Aucissa (Droberjar 1997a, 282; Pecinová 2008, 29–33, 97–99).³ Z nich pouze tři pocházejí z hrobových celků (hroby 285, 476 a 732

2 V originále „gegiterte Aucissa-Variante“ (např. Riha 1979, 121).

3 Lze zmínit, že E. Droberjar (pouze slovně) uvádí z hrobu 109 v Třebusicích také dva deriváty typu Aucissa („type d'Aucissa précoce“); (Droberjar 2006a, 690).

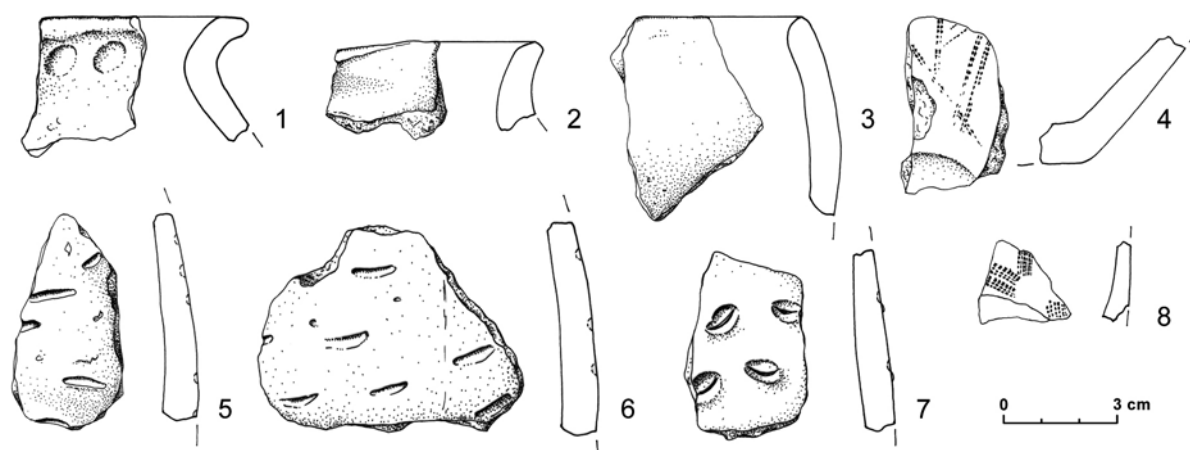
z Třebusic, dosud nepublikované), dvě ze sídlišť (Mlékojedy a Nový Bydžov – Chudonice), u zbytku nejsou nálezy okolnosti ověřitelné. Přestože jsou v provinciích tyto spony spojovány převážně s vojenským prostředím (*Riha 1979*, 114), setkáváme se s nimi poměrně často také jako se součástí ženského kroje v čerstvě romanizovaných oblastech severovýchodní Itálie (*Sedlmayer 2017*). Interpretačně je s tímto typem spon však nakládáno různě. Například středodunajské nálezy Auciss bývají spojovány s tažením Tiberia proti Marobudovi r. 6 n. l., a to na základě jejich výskytu v povodí Moravy, tj. v ideální trase postupu římského vojska (*Tejral 2009*, 156–165, Abb. 7). Na území Polska jsou známy čtyři nálezy spon typu Aucissa, z nich je však část dnes již ztracená (*Chowaniec 2001*). Jeden kus je znám z pohřebiště Klein Kreutz v Braniborsku (*Laser – Voß 1994*, 28, Taf. 12:4) a ze Stößen v Sasku-Anhaltsku (*Becker et al. 2006*, 165, Taf. 96:1). Tváří v tvář těmto číslům se zdá být zdaleka nejpravděpodobnějším vysvětlením poměrně vysoké koncentrace spon typu Aucissa v Čechách právě obecná kumulace římských importů v době Marobudova panování, resp. ještě nějakou dobu po jeho exilu, která je patrná především v sortimentu dalších spinadel, kovových nádob a součástí opasku (přehled in *Droberjar 2007*).

Pro lepší pochopení kontextu, v němž byla spona nalezena, je třeba přiblížit čtenáři soubor keramiky nalezený ve zkoumané výplni objektu 68. Ten je však bohužel poměrně chudý. Z celkem čtyř kontextů bylo dohromady získáno pouze 17 keramických zlomků o celkové váze 214 g. Z toho je třeba zmínit tři okrajové zlomky, které představují hrnec/mísu se zataženým okrajem (*obr. 5:3*), mírně zvolna vyhnutý okraj (*obr. 5:2*) a nakonec horizontálně vytažený okraj s výzdobou kruhových důlků v podhrdlí (*obr. 5:1*). Na rozdíl od prvních dvou, které nám s přesnějším datováním z důvodu své chronologické průběžnosti nepomohou, třetí okraj představuje větší potenciál, a to především kvůli výzdobě důlků. Přestože kruhové důlky a plastická výzdoba obecně je známa ve značně omezeném množství i na počátku doby římské, výrazný vzestup zaznamenává až ve stupni B2 a jako jeden z mála výzdobných prvků zůstává součástí germánské keramiky až do doby stěhování národů. V podhrdlí hrncovitých či terinovitých nádob známe spíše plasticky provedené svislé žlábků, jako např. v objektu 885 v Obříví (*Beneš 2014*, tab. XXII:1) nebo ze sídliště v Berouně-Závodí (*Břicháček – Košnar 1998*, *obr. 5:8; 10:26*). Celou řadu příkladů nabízí E. Droberjarem publikovaná jihomoravská sídliště, především pak Křepice (*Droberjar 1997*, Taf. 64:1; 80:6; 99:7; 105:1; 106:6; 111:4). Uvedené příklady především ukazují široký rozptyl ve stupních B2 a C1. V tomto rozmezí se pak pohybuje i nejčastější výskyt různě více či méně pravidelně uspořádaných nehtových a čokovitých vrypů, které v chatě 68 ve Vsechlapech byly rovněž nalezeny (*obr. 5:5–7*), jak to bylo shrnuto přinejmenším v moravském prostředí (*op. cit.*, 65–67). V pojednávaném souboru se nachází také dva zlomky nádob černě leštěného povrchu s výzdobou radýlkem (*obr. 5:4,8*). V jednom případě jde o zlomek spodku nade dnem, ve druhém o neurčitelný fragment stěny. V obou případech nelze provedené motivy nijak interpretovat, jde o příliš malé fragmenty. Oba však mají shodné znaky – provedení je nedbalé, odlišné od způsobu, jímž bývaly zdobeny teriny a mísy ve stupni B1. Rovněž technicky jde o užití vícesto-
pých ozubených koleček, ve druhém případě navíc vícekrát obtažených, aby vzniklo 6–8 linií. To jsou zpravidla znaky rozpadající se radýlkové výzdoby, již sledujeme zhruba od stupně B2 až do stupně C1, kdy se objevují poslední případy takové výzdoby (např. *Břicháček – Košnar 1998*, 68, 72; *Varsik 2011*, 74–75).

Formální analýza samotného objektu 68 nám bohužel mnoho nenapoví – prozkoumána mohla být pouze jeho západní hrana spolu se severozápadním a jihozápadním nárožím. Vzhledem k jeho odhadovaným rozměrům, rovnému dnu a přítomnosti větších a hlubších sloupových/kulových jamek lze celkem bez problémů usuzovat na zahloubenou chatu (polozemnici). Z rozmístění dochovaných sloupových/kulových jamek si nelze udělat zcela přesnou představu o celkové dispozici, lze však hádat, že jde nejspíše o nějakou variantu klasické šestiúhelníkové dispozice, tj. typu B dle E. Droberjara (*1997*, 22–26, Abb. 11).

Srovnáním analýzy spony a doprovodné keramiky, jakkoli nepočetné, lze dosáhnout dojmu, že chata 68 bude patřit nejpravděpodobněji do stupně B2 starší doby římské a že spona se do zánikového kontextu ve Vsechlapech dostala nějakou dobu poté, co v oblasti svého vzniku již vyšla z módy. To se mohlo stát někdy ve 2. polovině 1. století n. l., ale vyloučit nelze ani dobu o něco pozdější.

Nyní svou pozornost přesuneme na soubor nálezů získaných během povrchové prospekce pana L. Jeřábka v poloze Na kopci, jež se nachází 500–700 severně od záchranného archeologického výzkumu z roku 2016. Nálezce se zaměřoval především na prospekční sběr keramických zlomků, bez použití detektoru kovů. Přesto se mu podařilo pouhým okem najít jednu sponu, kterou lze určit jako germánskou sponu typu N podle J. Kostrzewského (*1919*, 38–40, Abb. 24), a to kompletní exemplář s lučikem střeho-

Obr. 5. Všechlapy u Nymburka, poloha Sad, etapa II. Výběr keramických nálezů z doby římské z výplně obj. 68.

vitého průřezu děleným trojdílným uzlíkem a plným zachycovačem (obr. 4:2). Jde o druh spínadla patřící do širokého okruhu spon s prohnutým lučíkem (tzv. geschweifte Fibel), a jako takovým jim byla v posledních desetiletích věnována značná pozornost (např. Völling 1994, 198–207; Bockius – Łuczkiwicz 2004, 61–67; Völling 2005, 124–129). Podle průřezu lučíku je možné všechlapský nález přiřadit k variantě N-b podle T. Völlinga. V poslední době se těmito sponami pro české území podrobně zabýval M. Černý (Černý 2013, 18–22). Spony Kostrzewski N, podobně jako typ M, jsou rozšířeny především v severní části střední Evropy, přičemž varianta N-b je ještě výrazněji vázána na oblasti dolního Polabí až dolního Povolí. Čechy patří mezi nejjižnější oblasti jejich rozšíření (srov. Bockius – Łuczkiwicz 2004, Karte 23–25). Odtud je M. Černému známo celkem 48 exemplářů Kostrzewského typu N, z toho 23 patří variantě N-b. Spony typu N jsou v Evropě řazeny do rozpětí stupňů LT D2/R A – R B1b, přičemž varianta N-a je pro častý výskyt s typy Kostr. M-a považována za starší. Vyskytuje se nicméně někdy i s mladšími spínadly, což odporuje dataci E. Droberjara výhradně do stupně LT D2/R A (Droberjar 2006b, 32; srov. Jílek 2009, 250). Zato varianta N-b nebyla zaznamenána s žádnou pozdně laténskou sponou, patří tedy již s větší jistotou pouze stupni B1 starší doby římské (Bockius – Łuczkiwicz 2004, 62–63). Podobně je tomu s kombinacemi s dalšími sponami v Čechách – silně převažuje její zastoupení především ve fázi B1a (Černý 2013, 21, Tab. 6).

Z polohy Na kopci získal L. Jeřábek značné množství keramických zlomků, z nichž lze soudit na zřetelně polykulturní charakter této lokality. Na tomto místě se budeme věnovat pouze exemplářům s jistotou datovaným do doby římské.⁴ Předložená tabulka (obr. 6) ukazuje výběr dobře určitelných a reprezentativních zlomků. Vzhledem k nálezovému kontextu a okolnostem, při nichž byly tyto zlomky získány, nelze pracovat s rekonstruovatelnými tvary. Přesto je možné zabývat se některými charakteristickými znaky, a to především s tvary okrajů a typy výzdoby. V případě okrajů lze konstatovat, že některé z nich – především okraje hrnců a mis se zataženým okrajem – jsou v rámci doby římské průběžné. Naopak okraje upravené fasetováním (obr. 6:11) jsou charakteristické pro samotný počátek doby římské, stupeň A (např. Motyková-Šneidrová 1963, 7; Droberjar 2006b, 30). Pro nejstarší dobu římskou a patrně i následující stupeň B1 jsou typické také krátké, ostře nasazené okraje (obr. 6:1,5). Vývoj terinovitých tvarů ve stupni B1 starší doby římské je dobře dokumentovaný tvary, kde jsou okraj, hrdlo a plece výrazně vizuálně odděleny (Beneš – Bursák – Jílek 2017, 57–62). Reprezentantem této skupiny nádob je i jeden zlomek ze Všechlap (obr. 6:10).

Různé nehtové (obr. 6:30,31) a čokkovité (obr. 6:20) vrypy, jakož i hluboké svíslé (obr. 6:25,26) nebo křížící se rýhy (obr. 6:22) jsou běžné během celé starší doby římské. Chronologicky citlivější jsou pak vysoké hřebenované oblouky (obr. 6:23,24,28), které sledujeme patrně již od stupně A, ale především pak ve stupni B1 (Motyková-Šneidrová 1965, 160–161). Oproti tomu krátké vějířkovité půlobloučky, rovněž provedené

4 Soubor obsahuje také množství eneolitické keramiky, přičemž část lze přiřadit řivnáčské kultuře, a také zlomků datovatelných do střední až mladší doby bronzové. Sesbírány byly rovněž zlomky raně a pozdně středověké i novověké keramiky. Více než třetina nálezů však spadá do doby římské.

hřebenovitým nástrojem (*obr. 6:27*), jsou typické pro mladší úsek starší doby římské (*Motyková-Šneidrová 1967*, Abb. 16:6; *Beneš 2014*, 82). Samostatnou kapitolou je radýlková výzdoba. Opět lze konstatovat, že žádný ze zlomků není natolik velký, aby bylo možno rozeznat úplný motiv, takže je třeba omezit se pouze na technologická pozorování. Ve všech případech lze mluvit o otiscích zubů typu B, tedy kvadratického tvaru (*Beneš 2010*, tabula 1). Pouze ve dvou případech lze hovořit o použití jednostopého ozubeného kolečka (*obr. 6:14,18*), v ostatních případech šlo o více-stopé nástroje. Nejobvyklejší jsou kolečka dvoustopá (*obr. 6:13,16*), jejichž tahy bývaly někdy vícekrát obtahovány, a bylo tak docíleno „kobercovitého“ pokrytí (*obr. 6:12,15,17*). Bylo prokázáno, že výzdoba radýlkem se začíná vyskytovat již ve stupni A, jde však pouze o jednostopý nástroj, někdy snad dokonce nikoli o ozubené kolečko, ale o kolek (*Droberjar 2008*, 104–107). Skutečný rozmach však tento styl výzdoby prožívá ve stupních B1 a B2 (*Motyková-Šneidrová 1963*, 7; *táž 1967*, 9), přičemž postupně se výzdobné motivy rozpadají a tahy kolečkem jsou mnohokrát obtahovány. Tento styl výzdoby končí na počátku mladší doby římské, jak bylo již řečeno výše.

Lze tedy shrnout, že povrchový sběr L. Jeřábka v poloze Na kopci pomohl časově upřesnit jednu z komponent lokality, datovanou nově do období od počátku do konce starší doby římské. Nelze samozřejmě zcela vyloučit její přežívání dále, nicméně pro absenci většího množství typických znaků pro mladší období to lze považovat za málo pravděpodobné.

Posledním analyzovaným nálezem je fragment páskového lučiku spony, na hlavici zdobený příčnými žlábkami a fasetovanými ploškami (*obr. 4:3*) z polohy Na kyselce. Přestože typ spony není možné blíže určit, bezpochyby se jedná o exemplář výrazně mladší než oba již pojednávané nálezy. Blíže charakterizovat jej lze jako pozůstatek dvojdílné spony samostřílové konstrukce, patrně VI. nebo VII. Almgrenovy skupiny (*Almgren 1923*, Taf. VII–IX). Může tedy patřit mezi spony s podvázanou nožkou, resp. jejich následovníky, nebo mezi spony s vysokým zachycovačem. Zmíněné skupiny je každopádně možné řadit do 3. až 4. století n. l.

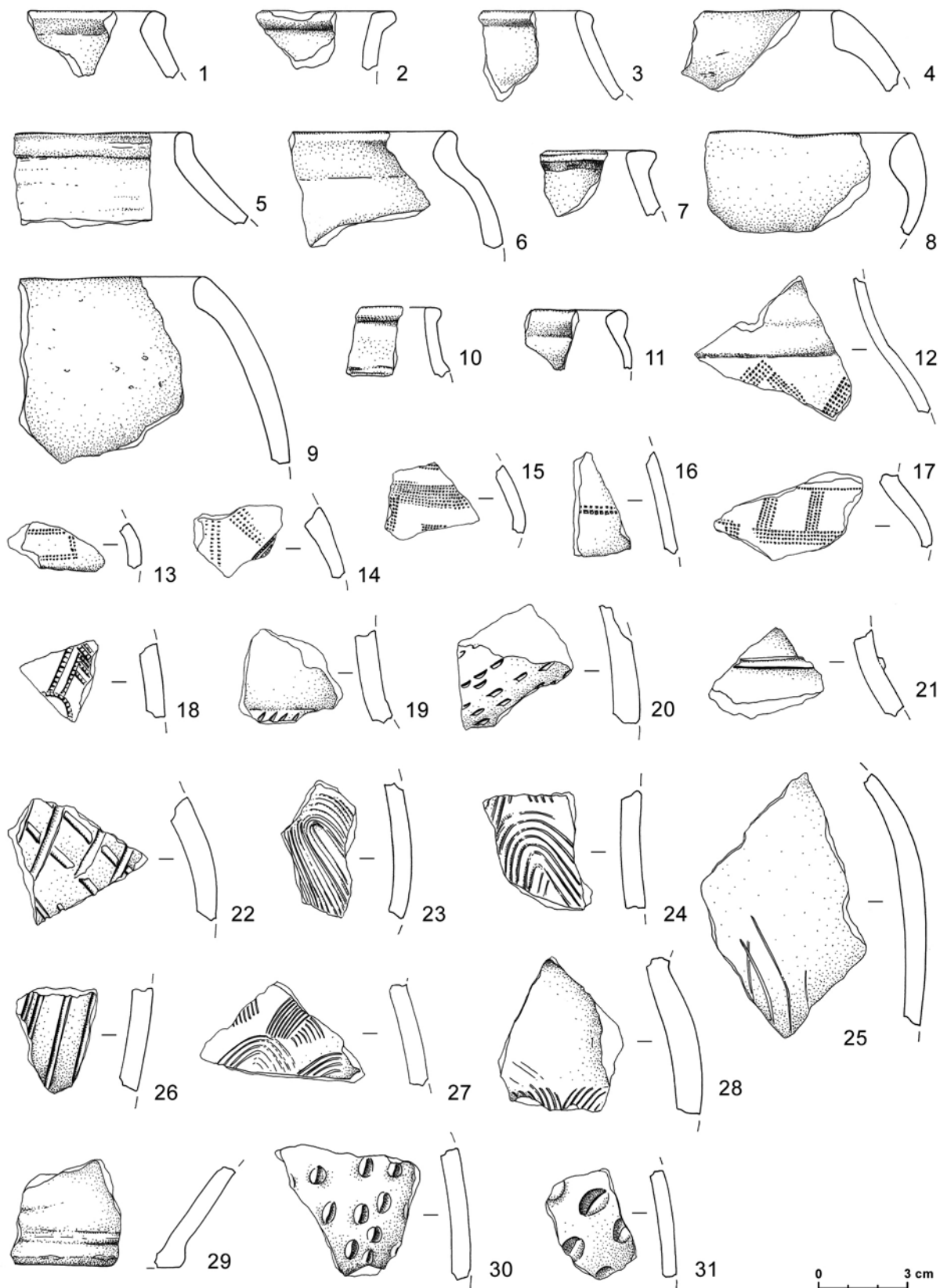
KONTEXT

Z katastrálního území Všechny u Nymburka již starší doklady osídlení z doby římské byly k dispozici. Spektrum sledovaných artefaktů tak vhodně rozšiřují nálezy získané v roce 1899 v poloze Vlčí důl (někdy uváděné také jako poloha Na Včelím dole; *obr. 2:4*).⁵ Jedná se o žárový hrob (*Motyková-Šneidrová 1963*, 67), v němž byla nalezena bronzová spona (*Jaklová 1994*, tab. 13:8; zde *obr. 7:1*). Podle informací dochovaných v soupisu K. Motykové se v hrobě měly nacházet dvě bronzové spony (spona s očky a „silně profilovaná spona s prolamovaným zachycovačem a knoflíkovitým zakončením patky“), dále železné nůžky, nůž s prohnutou rukojetí s profilovaným žebírkem, bronzová jehlice s profilovanou hlavici a osmičkovitá přezka s podlouhlou obdélnou záhlavní destičkou (*Motyková-Šneidrová 1963*, 67). Dle katalogu V. Jaklové z doby pozdější je patrný nesoulad v počtu spon – uvádí zde dokonce spony tři, bez typového určení, avšak vyobrazuje sponu jedinou, kterou lze určit jako sponu se dvěma uzlíky na lučiku (*Jaklová 1994*, 5, tab. 13:8). Ostatní předměty souhlasí, vyobrazena je však dále již jen bronzová jehlice s profilovanou hlavici (*op. cit.*, tab. 13:19).

Vyobrazená noricko-panonská spona se dvěma uzlíky na lučiku patrně i přes drobnou typologickou nesrovnalost v porovnání se současnou terminologií odpovídá exempláři, který uváděla K. Motyková. Dle kresby v katalogu V. Jaklové lze její délku stanovit na 10,2 cm. Podle třídění J. Garbsche lze tuto sponu zařadit k variantě A 237b, jež se vyznačuje perforací zachycovače drobnými, v řadách a sloupcích pravidelně uspořádanými kruhovými otvory a také výrazným knoflíkovitým zakončením patky. Geografické těžiště výskytu varianty A 237b spadá do jihozápadní Panonie, chronologické pak do pozdně augustovského až časně klaudivského období (*Garbsch 1965*, 44–46). Z toho vyplývá, že její spoluvýskyt se sponou s očky, jakkoli blíže typologicky neurčenou, je vysoce pravděpodobný.

Lze-li dle kresby v katalogu V. Jaklové bronzovou jehlici určit jako typ s profilovanou hlavici perforovanou úzkým svislým otvorem, pak ji můžeme zařadit do Beckmannovy II. skupiny a tvarům 9–11. Blížší

5 Polohu Vlčí důl (přesně „Vlčý důl“) s parc. č. 180 zachycuje mapa stabilního katastru, zároveň pak také Katastrální mapy evidenční Čech 1:2880 (zde již „Vlčí důl“). Název „Na Včelím dole“ (s identickou lokalizací) užívá Státní archeologický seznam (NPU, ID SAS 9492). V každém případě jde o polohu poměrně blízce sousedící s polohou Na Kopci.

Obr. 6. Všechlapy u Nymburka, poloha Na kopci. Výběr nálezů datovaných do doby římské z prospekčního sběru L. Jeřábka. Obr. 4–6 kresba I. Vajgllová.

třídění je obtížné, ale není ani nutné, neboť všechny tři uvedené tvary jsou rozšířeny ve stupni B1 v Polabí. I jehlice se tedy chronologicky shoduje se sponou. To je s největší pravděpodobností možné říci i o osmičkovité přezce, která sice není v katalogu Jaklové vyobrazena, pro stupeň B1 jsou však tyto typy charakteristické (*Droberjar 2006a*, 626). Přesnější datování by pak bylo možné jen určením spony s očky, pokud se dochovala v dobrém stavu. Nutno říci, že ke stejným (či přinejmenším velmi podobným) závěrům dochází ve svém aktualizovaném katalogu památek stupně B1 v Čechách také E. Droberjar (*2006a*, 695).

Níže se pokusíme shrnout také další nálezy datovatelné do doby římské, které lze spojit s regionem povodí potoka Klobuše, který sám o sobě představuje drobný tok 3. řádu. Sběrové nálezy keramiky doby římské jsou známy z východního břehu Klobuše, ani ne 500 m od polohy Na kopci, již na k. ú. Krchleby u Nymburka, z polohy Na Husově (*obr. 2:5*).⁶ Z k. ú. Kovansko a Bobnice nálezy z doby římské dosud známy nejsou.⁷ Dostáváme se tedy až do míst, kde se Klobuš vlévá do Mrliny, tedy na k. ú. obcí Šlotava a Budiměřice. Z Budiměřic jsou již více než 100 let známy nálezy z rozrušených hrobů starší doby římské, bohužel bez přesné lokalizace (*Hellich 1914*, 141). Z nich mohla pro svůj katalog K. Motyková evidovat silně profilovanou noricko-panonskou sponu se dvěma uzlíky na lučíku, sponu s ochrannými destičkami na vinutí (tzv. vendickou) a dva železné nožiky (*Motyková-Šneidrová 1963*, 12, Taf. XIV:12,13). Obě spony je možné datovat do stupně B1.

Další pozoruhodná lokalita se nachází na k jihu exponovaném mírném svahu na severní straně břehu Mrliny, na k. ú. Šlotava, v poloze zvané Úpad (*obr. 2:7*). Povrchovým průzkumem pracovníků Polabského muzea v Poděbradech je známa již z let 1997–1999.⁸ Malou skupinkou hledačů s detektory kovů zde pak v letech 2014–2015 byl postupně vyzvednut větší soubor kovových předmětů, jehož podstatnou složku tvoří doba římská. Tok potoka Klobuše lokalitu vymezuje ze západní strany, řeka Mrlina pak ze strany jižní. Z poměrně početného souboru nálezů byla zatím publikována pouze bronzová římská plastika (*Jílek – Koróniová 2017*), zbytek je k publikaci teprve připravován (*Beneš – Čistáková v přípravě*). Na tomto místě je třeba jen zmínit, že v souboru převažuje starší a mladší doba římská, jen několika předměty jsou reprezentovány oba úseky doby železné, doba stěhování národů a raný středověk. Vzhledem k úplné absenci mincovních nálezů z této polohy je snad možné soudit, že jde o rozrušenou nekropoli, byť přímé důkazy pro toto tvrzení zatím chybí.

V souvislosti s dolním tokem Mrliny je třeba zmínit poznatky k době římské na území města Nymburka. Ze severního labského břehu je známa celá řada lokalit. Co se týče žárových hrobů, pak již od počátku 20. století jsou známy hroby z počátku doby římské v poloze u sv. Vojtěcha vedle seřadovacího nádraží (*obr. 2:10; Pič 1905*, 302, tab. LII: 2–10; *Motyková-Šneidrová 1963*, 38). Zjevně nedaleko od nich pak byly v roce 1943 alespoň částečně zachráněny dva hroby při hloubení příkopu silnice z Nymburka do Budiměřic před budovou mydlárny (*obr. 2:9*), datovatelné do stupně B1, s nálezem spony s očky (*obr. 7:2*) a zlomků bronzové pánve E 140 (*Novotný 1953; Karasová 1998*, 77). Na počátku 20. století byly narušeny žárové hroby také při stavbě plynárny, tedy z míst rovněž v blízkosti dvou již uvedených lokalit (*obr. 2:21; Hellich 1906*, 490). Staré nálezy hrobového charakteru pocházejí ale rovněž z prostoru vodárenské věže (*obr. 2:12*) a z blíže neurčeného místa u kláštera (předpokládáme někdejšího dominikánského kláštera) ve středu města (*obr. 2:13; Motyková-Šneidrová 1963*, 40).

Známy jsou zde však také pozůstatky sídlišť. Vedle nálezů v již zmíněné poloze u sv. Vojtěcha jde především o patrně velmi rozsáhlou lokalitu s doklady metalurgie v prostoru seřadovacího nádraží (přibližná poloha *obr. 2:16; Novotný 1953*, 215; *Motyková-Šneidrová 1963*, 38; *táž 1967*, 32). Důležitá je také polykulturní lokalita U cukrovaru se sídlištními nálezy doby římské i s doklady železářské výroby (*obr. 2:11; Pič 1915*, 308; *Motyková-Šneidrová 1963*, 38; *Motyková 2002a*, 110; *táž 2003*, 216) a lokalita mezi ulicemi Dělnickou a Zámečnickou, zjištěna při výstavbě úřadu práce na parc. č. 1766/2 (*obr. 2:17; Motyková 2000*, 133). Další sídlištní nálezy jsou známy ze samotného centra města z náměstí Přemyslovců, z domu čp. 15 (*obr. 2:14; Sakařová 1988*), popř. z ulice Na Příkopě, před domem čp. 61 (*obr. 2:6; Motyková 2002b*).

6 Nepublikované nálezy získané sběrovou činností pana Pavlouska ze Všeclap v 70. letech 20. století, evidované pouze ve Státním archeologickém seznamu NPÚ, ID SAS 9494, poř. č. SAS 13-12-21/4.

7 Např. k. ú. Kovansko dosud nezaznamenalo žádnou pozitivní archeologickou akci, což je s ohledem na silné polykulturní osídlení jednoznačně poznáním podmíněný stav; nepříliš odlišný stav lze konstatovat i pro k.ú. Bobnice.

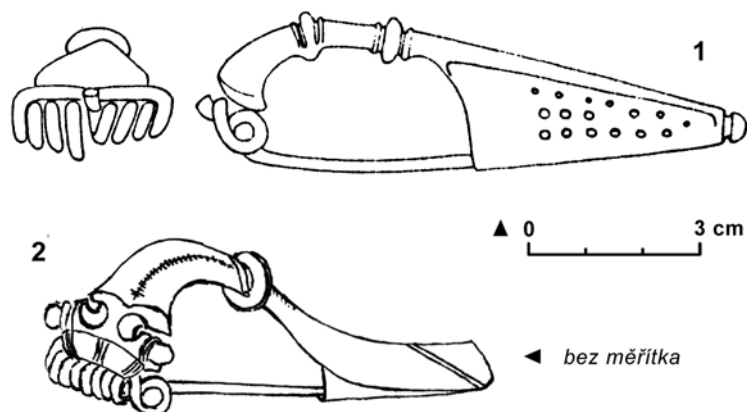
8 Evidované pouze ve Státním archeologickém seznamu NPÚ, ID SAS 9494, poř. č. SAS 13-14-02/2.

Starší nálezy sídlištního charakteru byly učiněny u dvora Zdonína (*obr. 2:15*).⁹ Z nedávné doby pochází objevy sídliště z 2.–3. století s doklady hutnění železa při stavbě obchvatu Nymburka v poloze Velká kopa (*obr. 2:8; Baloun 2011*).¹⁰ Nesystematické, přesto svojí přítomností významné sběrové nálezy ze širšího okolí soutoku Klobuše s Mrlinou doplňují představený obraz osídlení (*obr. 2:18–20*).¹¹ Výše uvedené údaje, bohužel z větší části buď velmi starého data, nebo naopak značně torzovité, umožňují udělat si obrázek o mimořádné koncentraci nálezů z východního okraje Nymburka především ve starší době římské, a to jak doklady hrobů, tak i sídlištních situací.

Z nahodilých zmínek nelze vytvářet více než pracovní hypotézy, přesto musíme připustit i možnost, že hroby hlášené z poloh U sv. Vojtěcha, U mydlárny nebo U plynárny mohou být součástí větší nekropole, v podstatě nijak nezkoumané a jistě již z části zničené průmyslovou výstavbou především v 19. a 20. století. Rovněž koncentrace sídlištních situací v prostoru seřadovacího nádraží a poloze Na kopách, resp. Velká kopa, naznačují, že v těchto místech lze počítat buď s jedním větším sídlištěm, nebo alespoň nedaleko sebe umístěnými menšími osídlenými polohami. V rámci tohoto prostoru jsou známy minimálně dvě polohy s doklady hutnických zařízení.

ZÁVĚR

Nálezy z doby římské v okolí ústí Mrliny do Labe nejsou dosud natolik dobře utříděny, aby umožnily podrobnou analýzu. Situaci představenou na předložené mapě (*obr. 2*) bohužel silně narušují zcela minimálně poznaná katastrální území Bobnice a Kovansko, přesto konstatovaný nálezový obraz dává nahlédnout překvapivě komplexní sídelní strukturu doby římské; především koncentraci nálezů ze starší doby římské v těchto místech lze označit za výjimečnou. Kvalitativně ji však snižuje velmi časná doba jejich objevu, a tedy velmi nízká úroveň terénní dokumentace, či dokonce její úplná absence. Nově představené nálezy z Všechlap zahušťují síť známých lokalit v povodí potoka Klobuše směrem k jeho hornímu toku a dokládají tak, že ani tento prostor nebyl bez nálezů a souvislostí a s koncentrací lokalit (centrálním místem?, srov. např. *Bursák 2015*) v prostoru Nymburka, nad soutokem Mrliny s Labem, nějakým způsobem souvisel. Zcela zřetelně se v celém regionu jeví především období stupně B1 a následujícího stupně B2, jehož památky lze nalézt prakticky ve všech lokalitách, které byly v době římské osídleny. Zatím jen málo jsou pak poznány samotné začátky stupně doby římské ve stupni A a naopak pokračování osídlení ve stupních C1 a C2, případně C3. To je však z velké míry způsobeno především tím, že keramika těchto mladších období je kvůli nižší frekvenci výzdoby na tělech nádob a málo typickém utváření např. okrajů nádob na sbíraných lokalitách značně podhodnocena a projevuje se např. až díky detektorovým prospekcím nebo terénním odkryvům.

Obr. 7. Starší nálezy spon doby římské z Nymburka a okolí.
1 – Všechlapy u Nymburka, pol. Vlčí důl (*Jaklová 1994*, tab. 13:8);
2 – Nymburk, ul. Poděbradská, pol. U mydlárny (*Novotný 1946*).

⁹ Nepublikovaný nález, evidovaný např. ve Státním archeologickém seznamu NPÚ, ID SAS 9838, poř. č. SAS 13-14-01/3.

¹⁰ Předběžná datace těchto sídlištních situací vychází pouze z prohlídky vybraných nálezů na malé výstavě věnované tomuto záchranému archeologickému výzkumu ve Vlastivědném muzeu Nymburk v roce 2012. Tento výzkum zůstává z drtivé většiny nepublikovaný (srov. např. *Švejcar – Baloun – Trefný 2012*).

¹¹ Nepublikované nálezy, evidované pouze ve Státním archeologickém seznamu NPÚ, Nymburk, pol. Na kopách (nebo Velká kopa) – ID SAS 9852, poř. č. SAS 13-14-02/6; Nymburk, SV okraj katastru – ID SAS 9849, poř. č. SAS 13-14-02/3; Budiměřice, břeh Mrliny – ID SAS 9851, poř. č. SAS 13-14-02/5.

Prakticky každá větší akce, která zasáhne prostor severně od Nymburka, přináší nové nálezy a zastihuje nová ohniska osídlení z různých období pravěku. Povědomí o tomto stavu je potřeba nadále rozšiřovat, neboť plánované stavební akce (konkrétně trasa nové plánované silnice I/38 v úseku Krchleby–Nymburk) zasáhnou sledovaný prostor (některé již zmíněné i řadu lokalit neuvedených) značnou intenzitou. Je třeba říci, že region Nymburska nebyl specialisty na archeologii doby římské nijak zvláště sledován, patrně kvůli tomu, že – na rozdíl od sousedního okresu Kolín – nenabízí (funerální) památky z tohoto období natolik omračující a rozsáhlé, jakými jsou např. obě nekropole v Dobřichově. V této souvislosti je ale třeba zmínit nález tří poměrně bohatě vybavených kostrových hrobů ze stupně B1 starší doby římské, učiněný v letech 1904–1905 v obci Straky, vzdálené od Všechlap jen asi 5 km západním směrem (*Píč 1905*, 305; *týž 1906*, 337–338, obr. 8–9; *Droberjar 2006a*, 696–697), který naznačuje, že i v regionu severně od Nymburka lze počítat s přítomností elit. Archeologické terénní bádání je do velké míry otázkou štěstí a náhody a z výše nastíněného přehledu nelze tvrdit, že by se např. hustotou osídlení mikroregion potoka Klobuše a dolní Mrliny výrazně odlišoval například od podstatně známější sídelní komory na řece Výrovce na Kolínsku. Soutok Labe s Mrlinou a přítomnost historického brodu přes Labe, jakož i vhodné podmínky pro zemědělství na říčních terasách pokrytých sprašemi či písčitymi naplaveninami, předurčují tento prostor jako vhodné místo ke koncentraci osídlení. To ostatně dokládají i mimořádné doklady sídlišť či hrobů z drtivé většiny dalších pravěkých období. V tomto ohledu se situace trochu podobá známé bube-nečsko-dejvické aglomeraci při vltavském ohybu v severní části Prahy. Od ní se odlišuje především absencí rozsáhlejšího odkryvu (s výjimkou obchvatu Nymburka), jenž by umožnil lépe pochopit chronologickou a geografickou distribuci jednotlivých komponent.

PRAMENY A LITERATURA

- Almgren, O. 1923*: Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinziäl-römischen und südrussischen Formen. Mannus Bibliothek 32. Leipzig.
- Baloun, L. 2011*: 96. Nymburk, okr. Nymburk. In: Lutovský, M. a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v letech 2009 a 2010. Archeologie ve středních Čechách 15, 1176.
- Becker, M. et al. 2006*: Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum. Deutschland. Band 6. Land Sachsen-Anhalt, Bonn.
- Beckmann, B. 1966*: Studien über die Metallnadeln der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. Saalburg-Jahrbuch 23, 5–100.
- Beneš, Z. 2010*: Dobroměřice u Loun a Březno u Chomutova – dvě sídliště doby římské v severozápadních Čechách. In: Beljak, J. – Březinová, G. – Varsik, V. (eds.), Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Sídliiskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. Nitra, 67–112.
- Beneš, Z. 2014*: Germánské osídlení v době římské. In: Popelka, M. – Šmidtová, R. (eds.), Výsledky archeologického výzkumu polykulturní lokality Obříví. 1. část. Praehistorica 32/1. Praha, 75–152.
- Beneš, Z. – Bursák, D. – Jílek, J. 2017*: Plaňany-Group in Bohemia. Three case studies with an emphasis on ceramics. In: Michałowski, A. – Teska, M. – Niedzielski, P. – Żółkiewski, M. (eds.), Settlements Pottery of the pre-Roman Iron Age in Central European Barbaricum – new research perspectives. Poznań, 41–66.
- Beneš, Z. – Čiřtáková, V. v přípravě*: Soubor nálezů z povrchové prospekce na k. ú. Šlotava, okr. Nymburk.
- Bockius, R. – Łuckiewicz, P. 2004*: Kelten und Germanen im 2.–1. Jahrhundert vor Christus. Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz Monographien 58. Mainz.
- Břicháček, P. – Kořnar, L. 1988*: Sídliště doby římské v Berouně-Závodí. Praehistorica 23, 61–93.
- Bursák, D. 2015*: Několik poznámek k výrobě železa a sídlištní hierarchii v prvních dvou stoletích n. l. In: Popelka, M. – Šmidtová, R. – Beneš, Z. (eds.), Od Skandzy k Dunaji, od Rýna k Pasłęce. Sborník k 70. narozeninám Lubomíra Kořnara. Praehistorica 32/2. Praha, 45–54.
- Cociș, S. 2004*: Fibulele din Dacia Romană. Bibliotheca Ephemeris Napocensis 3. Cluj-Napoca.
- Černý, M. 2013*: Germánské spony starší doby římské v Čechách. Magisterská diplomová práce. Ústav pro archeologii FF UK. Praha.
- Droberjar, E. 1997a*: Časně římské spony západní provenience v Čechách. Archeologie ve středních Čechách 1, 273–301.
- Droberjar, E. 1997b*: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Fontes Archaeologici Pragenses 21. Pragae.

- Droberjar, E. 2006a:* Hornolabští Svěbové-Markomani. K problematice dalšího vývoje großromstedtské kultury ve stupni Eggers B1 („Zeitgruppe 3“) v Čechách (dobřichovská skupina). *Archeologie ve středních Čechách* 10, 599–712.
- Droberjar, E. 2006b:* Plaňanská skupina grossromstedtské kultury. K chronologii germánských nálezů a lokalit v Čechách na sklonku doby laténské a v počátcích doby římské. In: Droberjar, E. – Lutovský, M. (eds.), *Archeologie barbarů 2005*. Praha, 11–90.
- Droberjar, E. 2007:* „*Veteres illic Sueborum praedae et nostris e provinciis lixae ac negotiatores reperti...*“ (Tacitus, Ann. II,62,3). K interpretaci římských importů u českých Svěbů v době Marobudově. In: Droberjar, E. – Chvojka, O. (edd.), *Archeologie barbarů 2006*. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 3. České Budějovice, 41–91.
- Droberjar, E. 2008:* K chronologii nejstarších labsko-germánských (svěbských) sídlišť v Čechách. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachůtová, D. (edd.), *Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007)*. Brno, 99–110.
- Ettlinger, E. 1973:* Die römischen Fibeln in der Schweiz. Bern.
- Feugère, M. 1985:* Les fibules en Gaule méridionale de la conquête à la fin du Ve siècle après J.-C. *Revue archéologique de Narbonnaise Supplément* 12. Paris.
- Garbsch, J. 1965:* Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert. Veröffentlichungen der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätrömischen Raetien 5. München.
- Genčeva, E. 2004:* Rimskite fibuli ot Bulgarija. Ot kraja na I v. pr. n. e. do kraja na VI v. na n. e. Veliko Tarnovo.
- Hellich, J. 1906:* Pravěk. Poděbrady.
- Hellich, J. 1914:* Žárové hroby mladšího období římského u Piněva blízce Poděbrad. *Památky archeologické* 26, 141–150, 187–209.
- Chowaniec, R. 2001:* Zapinki typu Avcissa z ziem Polski. In: Kolendo, J. – Bursche, A. (red.), *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum*. Polen. Supplement tom 2. Nowe znaleziska importów rzymskich z ziem Polski II. Warszawa, 39–49.
- Jaklová, V. 1994:* Vlastivědné muzeum v Nymburce. Katalog pravěké sbírky. *Zprávy české archeologické společnosti – Supplément* 22. Praha.
- Jílek, J. 2009:* Doklady kontaktů mezi polabskými Germány, przeworskou a wielbarskou kulturou ve východních Čechách. In: Karwowski, M. – Droberjar, E. (eds.), *Archeologia Barbarzyńców 2008: powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim*. *Collectio Archaeologica Ressoviensis XIII*. Rzeszów, 249–283.
- Jílek, J. – Koróniová, M. 2017:* Protoma skládacího stolku/trojnožky (?) z doby římské ze Šlotavy, okr. Nymburk. *Archeologie ve středních Čechách* 21, 855–865.
- Karasová, Z. 1998:* Die römischen Bronzegefäße in Böhmen. *Fontes Archaeologici Pragenses* 22. Pragae.
- Kos, L. 2013:* Ohrazený areál u Všechlap, okr. Nymburk. Nové ohrazení časného eneolitu? *Archeologie ve středních Čechách* 17, 377–386.
- Kos, L. 2017:* Polykulturní lokalita Všechlapy, poloha Sad (okr. Nymburk). In: *Archeologické výzkumy v Čechách 2016*. *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 105. Praha, 7.
- Kostrzewski, J. 1919:* Die ostgermanische Kultur der Spätlatènezeit. *Mannus Bibliothek* 18. Leipzig.
- Koščević, R. 1980:* Antičke fibule s područja Siska. Zagreb.
- Křišťuf, P. et al. 2018:* Eneolitická příkopová ohrazení v Čechách: nové výzkumy v letech 2015–2017. In: *Archeologické výzkumy v Čechách 2017*. *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 109. Praha, 16–18.
- Křišťuf, P. – Turek, J. a kol. 2019:* Arény předků. Posvátno a rituály na počátku eneolitu. Plzeň.
- Laser, R. – Voß, H.-U. 1994:* *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum*. Deutschland. Band 1. Bundesländer Brandenburg und Berlin, Bonn.
- Motyková-Šneidrová, K. 1963:* Die Anfänge der römischen Kaiserzeit in Böhmen. *Fontes Archaeologici Pragenses* 6. Pragae.
- Motyková-Šneidrová, K. 1965:* Zur Chronologie der ältesten römischen Kaiserzeit in Böhmen. *Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte* 5, 103–174.
- Motyková-Šneidrová, K. 1967:* Weiterentwicklung und Ausklang der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. *Fontes Archaeologici Pragenses* 11. Pragae.
- Motyková, K. 2000:* Archeologické výzkum na Nymbursku v roce 1999. *Středočeský vlastivědný sborník* 18, 129–134.
- Motyková, K. 2002a:* Archeologické výzkumy na Nymbursku v roce 2001. *Středočeský vlastivědný sborník* 20, 107–113.
- Motyková, K. 2002b:* Zpráva o archeologickém dozoru při kabelizaci MTS na Kostelním nám. a v ul. Na Příkopě v Nymburce v roce 2002 [Nálezová zpráva č. j. 5598/02] *Archeologický ústav AV ČR v Praze*.
- Motyková, K. 2003:* Archeologické výzkumy na Nymbursku v roce 2002. *Středočeský vlastivědný sborník* 21, 215–219.

- Novotný, B. 1946:* Nymburk, okr. Nymburk, pol. U mydlárny [Hlášení č. j. 5677/1946.] Archeologický ústav AV ČR v Praze.
- Novotný, B. 1953:* Žárové hroby z doby římské u Nymburka. Památky archeologické 44, 215–219.
- Pecinová, M. 2008:* Provinciální spony starší doby římské v Čechách. Magisterská diplomová práce. Ústav pro archeologii FF UK. Praha.
- Petković, S. 2010:* Rimske fibule u Srbiji od I do V veka n.e. Arheološki institut Posebna izdanja 50. Beograd.
- Pič, J. L. 1905:* Starožitnosti země České. Díl II. Čechy na úsvitě dějin. Svazek 3. Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů. Praha.
- Pič, J. L. 1906:* Z archaeologického bádání r. 1904. Památky archaeologické a místopisné 21, 329–350.
- Riha, E. 1979:* Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst. Forschungen in Augst 3. Augst.
- Riha, E. 1994:* Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst. Die Neufunde seit 1975, Forschungen in Augst 18. Augst.
- Roest, van der J. 1990:* Die Römischen Fibeln von ‚De Horden‘. Fibeln aus einer Zivilsiedlung am niedergermanischen Limes. Berichten an de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 38/1988, 141–202.
- Sakařová, J. 1988:* Nálezová zpráva o archeologickém výzkumu v Nymburce na jižní straně nám. Čs. armády v prostoru asanovaných domů čp. 13–17 [Nálezová zpráva č. j. 1460/1988] Archeologický ústav AV ČR v Praze.
- Sedlmayer, H. 2009:* Die Fibeln vom Magdalensberg. Funde der Grabungsjahre 1948–2002 und Altfunde des 19. Jahrhunderts. Kärntner Museumsschriften 79. Klagenfurt am Wörthersee.
- Sedlmayer, H. 2017:* Aucissafibeln – typische Bestandteile der Frauentracht in einem Milieu geringer Romanisierung. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. (eds.), Římské a germánské spony ve střední Evropě (Archeologie barbarů 2012). Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 53. Brno, 129–142.
- Švejcar, O. – Baloun, L. – Trefný, M. 2012:* Pohřební areál ze střední doby bronzové z Nymburka a problematika struktur tvořených kruhovými žlaby v Čechách. Archeologické rozhledy 64, 443–465.
- Tejral, J. 2009:* Das Gebiet nördlich der mittleren Donau zur Zeit Marbods. In: Salač, V. – Bemann, J. (Hrsg.), Mitteleuropa zur Zeit Marbods. 19. Internationales Symposium Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donaauraum. Praha – Bonn, 149–202.
- Varsik, V. 2011:* Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Sídlišká z doby rímskej v Bratislave-Trnávke a v okolí. Nitra.
- Völling, T. 1994:* Studien zu Fibelformen der jüngeren vorrömischen Eisenzeit und ältesten römischen Kaiserzeit. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 75, 147–282.
- Völling, T. 2005:* Germanien an der Zeitenwende. Studien zum Kulturwandel beim Übergang von der vorrömischen Eisenzeit zur älteren römischen Kaiserzeit in der Germania Magna. BAR International Series. Oxford.

New finds of Roman period fibulae from Všechlapy, Nymburk District. The microregion in the catchment basin of the Klobuš Brook and the Lower Mrlina River during the Roman period

This contribution presents the discovery of part of a sunken hut dating from the Early Roman period which was made at Všechlapy, Nymburk District, in 2016. The sunken hut contained a remarkable and, within the Czech Republic, unique specimen of a Roman provincial fibula. It is a late variant of the Aucissa type whose bow consists of two ribs connected with orbicular crosspieces. It probably got into the feature only after its popularity in the provinces had peaked. The ceramic finds in the grave only enable dating to the second half of the 1st century AD. A nearby site yielded a large assemblage of pottery fragments obtained through surface prospecting. The finds also include a Kostrzewski N-b type fibula which can be dated to the first half of the 1st century AD. Judging from the analyzed potsherds, the site used to be a multi-period settlement with the predominance of early Roman period finds. Another nearby location yielded a fragment of a two-piece fibula from the late or final Roman period which is difficult to identify more closely. Roman period finds are an integral part of all recent excavations in the north of the present day Nymburk region, which was an attractive area in many prehistoric periods, from the viewpoint of human occupation. A combination of archival records, earlier isolated finds and results of recent, partly so far unpublished scholarly activities have created a surprisingly colourful map of human occupation in the catchment basin of the Klobuš Brook, north of Nymburk, during the Roman period. Especially materials from stages B1 and B2 can be found in almost all sites occupied during the Roman period, so this chronological horizon seems to be present in the whole region. In contrast to this, the very beginnings of the Roman period in stage A and the continuation of settlement activities during

stages C1, C2 and possibly also C3 are little known. This is especially due to the fact that pottery dating from later Roman periods is less often decorated and therefore underrepresented in finds from fieldwalking surveys. These stages are only better known thanks to metal detectors surveys and field excavations.

English by *Jan Machula*

Fig. 1. Všechlapy near Nymburk. Location of the site on a map of Bohemia.

Fig. 2. Roman period finds in Nymburk and in the catchment basin of the Klobuš Brook (the numbering in A and B is identical). A – Všechlapy near Nymburk, Nymburk District (map section); B – broader situation.

Fig. 3. Všechlapy near Nymburk. Excavation season 2016, feature 68 dating from the Roman period. I – plan showing feature 68 and post/pile holes within its ground plan; II – plan showing the excavation site, parcel of land no. 167/19; III – location of feature 68.

Fig. 4. Všechlapy near Nymburk. New finds of Roman period fibulae.

Fig. 5. Všechlapy near Nymburk. Feature 68. Selection of Roman period ceramic finds.

Fig. 6. Všechlapy near Nymburk, site of Na Kopci. Selection of finds dated to the Roman period from fieldwalking survey.

Fig. 7. Earlier finds of Roman period fibulae from Nymburk and its surroundings.

Zdeněk Beneš, Ústav archeologické památkové péče středních Čech, Nad Olšínami 448/3, 100 00 Praha 10
zdenek.benes@uappsc.cz

Luděk Kos
ludekkos@gmail.com

